

שמעתא עמיקתא

גליון תרי"ט | תשעה באב | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות לתשעה באב

ערב תשעה באב

טיול

אין לטייל בערב ת"ב. [רמ"א (סעי' תקנ"ג)]. מחצות היום. [משמעות השעי' שבסמוך. ובפ"מ (סעי' תקנ"ג ב"ז) מסתפק האם כל היום אסור]. ומ"מ נראה שמותר לקחת את הילדים קטנים לגינת שעשועים וכדומה על מנת להעסיקם ואין זה בכלל טיול כי לצורכם הוא עושה.

תלמוד תורה

ערב ת"ב אחר חצות יש נוהגים לתלמוד רק דברים המותרים בת"ב בלבד. [רמ"א (סעי' תקנ"ג)]. ויש מפקפקים במנהג זה. ועל כן המיקל בזה בפרט כשעושה כן על מנת למונע ביטול תורה יש לו על מי לסמוך. [עיי' בביאור הלכה (שם)]. וכעין זה כתי האור לציון [ח"ג פכ"ח אות ה.]. ואף הנהגים להחמיר יכולים להקל לתלמוד בדברים המותרים אף בעיון דרך שאלה ותירוץ וכסברת המקילים לתלמוד באופן זה [עיי' בזה להלן], דהרי על מנהג זה כבר רבו החולקים עליו. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות א)].

סעודת המפסקת

עריכת סעודת המפסקת

נוהגים לאכול סעודת המפסקת לפני ת"ב. ומנהג ישראל תורה ואין לבטלו. [עיי' בשו"ע (סעי' תקנ"ג)]. ועיי' עוד במקור חיים [לח"ו רס"י תקנ"א] שכתב שאינו אלא מנהג כני"ל.

בשר ויין

ערב ת"ב לא יאכל אדם בסעודת המפסקת, שאוכלה אחר חצות, בשר, ולא ישתה יין (וזה מצד דינא דגמ', אבל מצד המנהג מבואר לעיל, שיש מחמירים מר"ח או משבוע שחל בו ת"ב, כל א' לפי מנהגו). [שו"ע (שם סעי' א)]. ואפי' בשר מלוח שעברו עליו יותר מבי' ימים ולילה א', ובשר עופות ודגים ויין מנתו דהיינו שאין לו יותר מגי', נהגו לאסור. [שו"ע (סעי' ב)]. ועיי' בכה"ח (אות ג) שאיור אכילת בשר ויין בסעודת המפסקת הוא מדינא דגמ' ונפי' דאפי' במקום שלא נהגו איסור בימים הנ"ל בסעודת המפסקת אסורים מדינא דש"ס].

שאר משקים

אף בשאר משקים יש למועט בשתיית [רמ"א (שם סעי' א)], ועל כן אם רגיל לשתות בסעודה ד' כוסות ישתה ג' כוסות. ואין לשתות שכר, ואם הוא אדם חלש שרי. [מ"ב (סעי' ד)].
מאכלים סתמיים שמראיהם וטעמם בשר
בסעודת המפסקת, מותר לאכול אף בפהרסא מאכלים סתמיים שמראיהם וטעמם כבשר, ואין לחוש משום מראית העין כיון שמצויים לרוב (פרט למקומות שהם לא שכיחים). [עיי' בגליון שמעתיא עמיקתא גליון ר"ה בזה. ובאור לציון (פכ"ו הגה ב)].

אכילת דברי תענית

לא יאכל אחר סעודתו צנון ומליח, דברים שנוהג בהם בשאר פעמים, כדי שיתנהג בפרישות. [רמ"א (סעי' תקנ"ג סעי' א)]. אבל דברים שאוכלים כדי להקל על הצום (כגון אבטיח וכדו') מותר. [פשוט, וכן פסק הגר"ק זצ"ל (יד לבהמ"צ)].

שני תבשילין

ערב ת"ב לא יאכל אדם בסעודת המפסקת שני תבשילין. [שו"ע (סעי' א)].

מה בכלל תבשיל

דבר צלוי בכלל תבשיל לענין זה. [רמ"א (סעי' א)]. וי"א שה"ה כבוש ומעושן חשיב תבשיל. [מטה יהודה (שם על סעי' א) וכה"ח (סעי' תקנ"ג אות כ)]. ויש מקילים בזה. [ערוה"ש (אות ז)]. ודבר אפי' אינו בכלל תבשיל. [א"י בוטשאטש (סעי' תקנ"ג)]. ודעת התעוררות תשובה [ח"ג ס"י ש"מ] שמאפה דינו כתבשיל. ועיי' עוד בא"י (מדהו' ת"מ) שם שמאכל שהושרה בכלי ראשון או בכלי שני אף כשהסייב אינו בכלל תבשיל, וכן מאכל שעירו עליו מים חמים מכלי ראשון אין היותר מכדי קליפה בכלל תבשיל, ואם פסק הקילוח הכל אינו בכלל תבשיל].

מין אחד בב' קדרות

אפי' בישל מין אחד בשתי קדרות מקרי שני תבשילין (אם אחד בלילתו עבה ואחד בלילתו רכה, אבל אם שניהם שווים נחשב תבשיל אחד). וכן יש להחמיר ולזהר משני מינים בקדרה אחת. [שו"ע (סעי' א) ומה"ש (סעי' ח)].

דבר שהרדף לבשלו בקדרה אחת

דבר שדרכו לבשלו בקדרה אחת כל השנה, כגון אפונן שנותנים עליהם בצלים וביצים נשבת תבשיל א'. [שו"ע (שם) ומ"ב (סעי' ח)]. ועיי' בכה"ח (אות כג) שאף שאין דרך שאר מקומות בכך מותר למי שדרכו בכך. והדיון כן אף אם הדרך לבשלם בנפרד וגם ביחד, ועל כן תבשיל עגבניות וביצים, נחשבים תבשיל א', ומותר לאכולם בסעודה מפסקת. [אור לציון (ח"ג פכ"ח אות א)].

כשאין אחד בא' להטעים את השני

יש מסתפקים שאין היתיר הנ"ל אלא באופן ששני המינים מטעמים זה לזה, וכגון בצלים וביצים שמתעמיים את האפונן, אבל אם מבשל סתם שני מינים בסיר אחד, כמו אטריות ותפוחי אדמה, יש לומר שנחשבים לשני מינים. [בה"ל (שם ד"ה שנותנים)]. וי"א שבכל אופן נחשב תבשיל אחד ועיי' מותר מרק ירקות שיש בו כמה סוגי ירקות בכלל תבשיל אחד. [אור לציון (שם)].

מאכלים שעבור תהליך פסטור

י"א שמצד חלב שמבשלים אותם עיי' הפסטור והגיעו לשיעור יד סולדת בו, כגון חמאה וגבינה ושמנת, שכיון שעכ"פ נתבשלו, הרי הם בכלל איסור אכילת ב' תבשילין שאסרו חז"ל, ואין לאכולם אם אוכל תבשיל אחר. [אור לציון (שם אות ב)].

תבשיל הנעשה מדבר הנאכל כמות שהוא חי

תבשיל הנעשה מדבר הנאכל כמות שהוא חי, אע"פ שאינו נחשב תבשיל לענין בישולי עכו"ם, לענין זה נחשב תבשיל. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' א)].

מאכל ממולא

לביבות ממולאים גבינה נקרא שתי תבשילין. וכן אטריות עם גבינה וכדו' כיון שרוב פעמים אוכלים אותם בנפרד. [מ"ב (סעי' ז)]. ויש מקילים בכל זה כיון שהדרך לעשות כן אע"פ שלא עושים כן ברוב הפעמים. [עיי' במ"ב (שם) בשם בה"י. ובשעה"צ (אות ז)]. ויש להחמיר בזה. [מ"ב (שם)]. ומ"מ מאכל שתמיד נאכל עם מילוי כגון בלינצ'עס נחשב תבשיל א'. [ערוה"ש (אות ח)].

אכילת פירות ממינים שונים

מותר לאכול פירות כשהם חיים, אפי' כמה מינים. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ד)].

אכילת ביצים או עדשים

יש נוהגים לאכול עדשים עם ביצים מבושלים בתוסם (במקום שדרכם לבשל כך כל השנה), שהם מאכל אבילים. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ה) ומ"ב (סעי' ג)]. ויש נוהגים לאכול ביצים קשות, שהוא ג"כ מאכל אבילים. [רמ"א (שם)]. ויש נוהגים לאכול הביצים מטובלים באפר. [מועד לכל חי (לגרי"ח פלאגי ס"י י אות כט) בשם הלב מבין. וכן הוא בשד"ח (פאה"ש מעי' בין המצרים ס"י א אות ז)].

ביצה רכה, קשה או מבושלת

שני סוגי ביצים, כגון חביתה וביצה קשה בכלל שני תבשילים. [אור לציון (ח"ג פכ"ח אות א)]. וי"א שיש להחמיר אף בביצה רכה וביצה קשה לחחשיבם כשני תבשילים. [עיי' בנ"א איש חי (שנה א) דברים אות יט] כתי' שיש להסתפק בזה ועיי' ב"ה להחמיר. [דעת התורת חיים (סופר ס"ק ז) להקל בזה].

תה, קפה ושאר משקים חמים

תה, קפה, שקו וכדו', אינם נחשבים כתבשיל, ומותר לשתות מכולם וחוף מזה עוד תבשיל. [שער"ת (אות א) והגר"ש זצ"ל (אשרי האיש פי"ע אות יא)].

פת הריבה

מי שאפשר לו, לא יאכל בסעודה המפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ז)]. ויש מחמירים לטבל אחר אכילתו פת באפר ולאכול, על שם ויגרס בחצץ וגו' (איכה ג, טז). [רמ"א (שם)]. ואומר זהו סעודת ת"ב. [מ"ב (סעי' ט)]. ומ"מ אל ימעט בשיעור אכילתו אלא יעשה באופן שיוכל לסבול התענית, וכן בשתיית המים. [מ"ב (סעי' ט)].

ישיבה על הקרקע

נהגו לישוב על גבי קרקע בסעודה המפסקת (ואין צריך לחלוץ מנעילו). [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ז)]. ואם הוא אדם חלוש יוכל להניח כר תחתיו. [מ"ב (סעי' ז)]. ונוהגים לעשות כן מתחלת הסעודה. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה ה)]. ולאחר הסעודה מותר לישוב על ספסל (עד זמן התחלת התענית). [מ"ב (סעי' ח)]. ונשים נהגו להקל לא לשתות ע"ג הקרקע. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה ה)].

שלא להתחייב בזימון

יש לזהר שלא ישבו שלשה לאכול בסעודה המפסקת, כדי שלא יתחייבו בזימון, אלא כל אחד ישב לבדו ויברך לעצמו. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ח)]. ובדיעבד אף אם ישבו ג' לא יזמנו דלא חשיב קביעות. [מ"ב (סעי' יט)].

דעתו לאכול עוד סעודה לאחר מבן

כל הדינים הנ"ל תקפים בסעודה שדעתו להפסיק בה, והיינו שאין דעתו לאכול עוד אחריה סעודת קבע, וכשהוא אחר חצות, אבל אם היה קודם חצות, או אחר חצות ודעתו לאכול אחריה סעודת קבע, אין צריך לזהר בדברים הללו. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ט)]. אבל אם אוכל אח"כ רק אכילת עראי לא נחשב לסעודה כלל וא"כ הסעודה הקודמת היא עיקר הסעודה ואסור לאכול בה שני תבשילין. [מ"ב (סעי' כ)].

איך לנהוג למעשה

מנהג בני אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה, מברכים בהמ"ז, ואח"כ מתפללין מנחה ואוכלים סעודה מפסקת. ונוהגין להרבות קצת בסעודה ראשונה, כדי שלא יזיק להם התענית. [רמ"א (שם) ומ"ב (סעי' כ)]. והטעם שמתפללין מנחה, כדי לגרום היסח הדעת בין ברכה אחרונה לאכילה החדשה, כי בלא"ה הוי בכלל גורם ברכה שאינה צריכה, ואם התפלל בביתו ויברך גם ברכת המזון מסיפק לזה, אבל ברכת המזון לבד לא מועיל. [שעה"צ (אות ט)]. ויראה כל אדם שלא ישבע עצמו יותר מדאי והחכם עיניו בראשו כדי שיוכל לאכול אחר מנחה, סעודה המפסקת שלא יהא כאכילה גסה ועראי. [מ"ב (סעי' כ)].

מי שאינו מתענה בת"ב

אף מי שלא צם בת"ב, חייב בסעודה מפסקת. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות ב) והשבט הלוי (ח"י רס"י פ"ג) כתי' שכן מסתבר].

לחזור לאכול אחר סעודת המפסקת

אף על פי שאכל סעודה המפסקת, מותר לחזור ולאכול אלא אם כן קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום או שמקבל עליו התענית. [שו"ע (רס"י תקנ"ג) ומ"ב (סעי' א)].

קיבל עליו התענית

אם קיבל עליו התענית אסור לו כל מה שאסור בת"ב חוץ מנעילת הסנדל שהרי רואין שאינו חולץ מנעילין, ועל כן הוי כאילו התנה בפירוש חוץ מזה. [מ"ב (שם סעי' ב) ושעה"צ (אות ג)]. ובכל זה דוקא כשקיבל עליו ההוספה מפלג המנחה ולמעלה הא קודם לכן לאו קבלה היא ומה דקיבל בפירוש קיבל ותו לא. [מ"ב (סעי' תקנ"ג אות ד)].

קיבל התענית בלב

אם קיבל התענית רק בלב י"א שאינה קבלה, אלא צריך להוציא בשפתיו. [רמ"א (שם)]. וי"א שאף בלב הוי קבלה. [מ"ב (סעי' ב)]. ואם לא קיבל לבדו להתענות אפי' בלב אלא שגמר בדעתו שלא לאכול אינו כלום, ומ"מ נכון יותר להתנות בפירוש בפה או בלב שאינו מקבל עליו התענית עד בתי"ש. [מ"ב (סעי' ג)]. ואם הצום הוא במוצי"צ א"צ להתנות, כיון דאסור להראות עיניו בשבת מסתמא לא נתכוון להפסיק לשם תענית. [שעה"צ (אות ז)].

תשעה באב

ת"ב אסור באכילה, בשתייה, בסיכה, תשה"מ ובעניית הסנדל. וכל מי שאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה. [שו"ע (סעי' תקנ"ד)].

זמני היצום
ת"ב כיומו לכל דבר, ואין אוכלים אלא מבעוד יום, ובין השמשות אסור כיוה"כ. [שו"ע (סעי' תקנ"ג סעי' ב)]. בין בכניסתו ובין בציאתו, אלא שא"צ להוסיף. [מ"ב (סעי' ג)].

חובת הצום מדרבנן או מדברי קבלה

י"א שצום ת"ב תוקפו מדברי קבלה. [ט"ו (סעי' תקנ"ד סעי' ד)]. וי"א שחיובו מדרבנן. [אבני"ז (אה"ע ח"א סי' ח אות ה)]. ועיי' משי"כ בתשובות והנהגות (ח"ב סי' רס"ב ד"ה ומשמתי' בשם הגר"ז זצ"ל. ועיי' עוד בגליון קלי"ד לענין האם דברי קבלה כ"ה].

גדר חובת האבלות

דין ת"ב דינו כאבלות על שאר קרובים לאחר ג"י. [קרבן תנאל (מו"ק פי"ג אות ט)]. ועיי' במ"א (סעי' תקנ"ג סעי' ח). ועיי' עוד בהליכ"ש (פט"ו הגה טז). ויש בה צדדים לחומרא ולקולא כי היא אבלות דרבים ומאידך היא אבלות ישנה, עיי' במהרי"ל (סעי' ר"א), ואכמ"ל].

דינים הנוהגים בבית הכנסת

פרוכת הארץ הקודש

מסירין הפרוכת מלפני הארון על שם בצע אמרתו (איכה ב, ז). [רמ"א (סי' תקנט סעי' ב)].

תאורה בבית הכנסת

אין מדליקין נרות בלילה, כי אם נר אחד לומר לאורו קינות ואיכה. [שו"ע (סי' תקנט סעי' ג)]. ועל פי זה יש נוהגים למעט את התאורה בבית הכנסת. ולמנחה מדליקין, וכן כשיש ברית מילה, בשעה שמביאין התינוק למול. [מ"ב (סי"ק טו)]. ודעת הגרשז"א זצ"ל (שם סוף הגה ז' 21) שראוי לנהוג גם בבית למעט בתאורה מן הרגיל, שתהא קצת נכרת אבלות היום].

חוספות בתפלה

נחם ועננו

בת"ב אומר בבונה ירושלים נחם ה' אלקינו את אבלי ציון וכו', ועננו וכו' בשומע תפלה, ואם לא אמר לא זה ולא זה, אין מחזירין אותו. [שו"ע (סי' תקנט סעי' א)]. ולפי מנהג בני אשכנז אין אומרים נחם רק במנחה, לפי שאז הציתו במקדש אש ולכן מתפללים אז על הנחמה. [רמ"א (שם)]. וכמ"כ הקהל אינו אומר עננו אלא במנחה (לפי מנהג זה). [רמ"א (סי' תקסה סעי' ג)].

אינו מתענה

מי שאינו מתענה (דהיינו שאכל כשיעור) אינו אומר עננו. [בה"ח (שם ד"ה בין) דעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ג אות ז) שיאמר עננו ויגיד "ביום צום התענית הזה!". מיהו אומר נחם בתפלת י"ח. [כן מוכח מהמ"ב (סי"ק ה) שדוקא לענין בהמ"ז יש מח' איז יוכירו. וכן פסק האו"י לציון (חי"ג פכ"ט אות ז)].

שכה לומר נחם או עננו

אם לא אמר נחם, אין מחזירין אותו. [שו"ע (סי' תקנט סעי' א)]. ואם נזכר קודם שחתם רצה אומר שם דהיינו קודם ותחינה וא"צ לחתום בברוך מנחם ציון אלא ותחינה עינינו עד סוף הברכה. [מ"ב (סי"ק ב)]. ואם לא אמר עננו, אין מחזירין אותו. [שו"ע (סי' תקנט סעי' א)]. ועיין עוד פרטים בזה בהלכות מצויות לד' תעניות – גליון שי"ב.

תפלת ערבית

קריאת מגילת איכה

קוראים מגילת איכה בלילה. [רמ"א (סי' תקנט סעי' ב) ומ"ב (סי"ק ד)]. ויש נוהגים לברך עליה על מקרא מגילה בפרט אם קוראים אותה מתוך מגילה מלקף. [מ"ב (סי' תצ סעי' יט)]. ועיי בלבוש (סי' תקנט סעי' א) ובמתחז"ש (שם)]. [הקוראים אותה ביחידות (ללא עשרה) אין מברכים עליה.

לקרוא בלחש עם הבעל קורא

כשקוראים המגלה מתוך ספר כל יחיד יחיד יקרא עם הבעל קורא בלחש. [מ"ב (סי"ק טו)]. אבל אם קוראים מתוך קלף יוצאים ידי"ח ע"י שמיעה מהבעל קורא. [בעל השש"כ (אשרי האיש פמ"ד הגה ק)].

סדר תפלת ערבית

בליל ת"ב מתפללים ערבית ואחר שמו"ע אומר קדיש תתקבל, ואומרים איכה וקינות (אפי' ביחידות ובכה"ג ללא ברכה), ואומרים סדר קדושה (ללא אמירת "יובא לציון גואל"), ומתחיל מואתה קדוש, ואם חל במוצ"ש אין אומרים ויחי נועם. [שו"ע (סי' תקנט סעי' ב) ומ"ב (סי"ק ד, ה, ת) ושעה"צ (אות ג)]. וכמו כן אם חל במוצ"ש לא אומרים "למנצח בנגינות" ולא "ויתן לד'". [רמ"א (שם)].

תפלת שחרית

ברכת שעשה לי כל צרכי

מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי אע"פ שנעילת הסנדל אסורה בת"ב. [מ"ב (סי' תקנד סי"ק לא)].
פרשת העקדה, פרשת התמיד ועוד

מותר לומר פרשת העקדה, פרשת התמיד, משנת איזהו מקומן והברייתא של ר' ישמעל [גני בשו"ע (שם סעי' ג) מ"ב (סי"ק ז) וערוה"ש (אות ה)] וכן פרשת הכיור. [בעל השבט הלוי (מבית לוי חי"ג)].

אמירת קינות

אחר קה"ת מחזירין הס"ת לארון קודש ואומרים קינות. ומאריכין ביום לומר הקינות עד מעט קודם חצות. [רמ"א (שם)]. כדי שלא יבואו לעשות מלאכה בעת ההוא. [מ"ב (סי"ק ג)].

מעט קינות ככוננה

מוטב מעט קינות ככונה מהרבה ללא כונה. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות ל)].

דיבור בשעת הקינות

בשעת הקינות אסור לדבר ולצאת החוצה, כדי שלא יסיח לבו מהאבל, וכל שכן שלא לשיח עם עובד כוכבים. [שו"ע (סי' תקנט סעי' ה)].

איכה

טוב לחזור לקראות מגילת איכה ביום אפי' ביחידות [מ"ב (סי"ק ב)], ומ"מ לא מברכים על קריאה זו. [לוח אר"י וזה השלחן (חי"ג נוסח התפילות הגה 148*)].

תפלת מנחה

שיר של יום ואין כאלוקינו

במנחה אומרים שיר של יום ואין כאלוקינו. [לוח אר"י. ועיי במהרי"ל דיסקין (קו"א סי' עא)].

קריאת התורה

קורין בתורה כבשאר התעניות. ועיי בזה בהלכות מצויות לימי התעניות – גליון שי"ב.

עטיפת הטלית והנחת תפילין

עיי מש"כ בזה לעיל.

נשיאת כפים

עיי מש"כ בזה בהלכות מצויות לימי התעניות – גליון שי"ב.

דיני קריאת התורה

קריאת התורה כשאין עשרה מתענים

י"א שבת"ב אפי' אין שם מתענים רק שבעה והשאר אינם מתענים שהם אנוסים שהם חולים יכולים לקרות ויחל. [מ"ב (סי' תקסו סי"ק ד)]. וכן הוא המנהג. [אג"מ (ח"ד סי' קג)]. ומ"מ י"א שלכתחלה אם אפשר יש לחזור אחר עשרה מתענים. [כה"ח (אות לב)]. ואם אלו שאכלו אכלו פחות פחות מכשיעור, קוראים ויחל אפי' אם כולם אכלו. [צ"ח (חט"ו סי' לב) ובש"א נשמ"א סי' תקנט סי"ק ב]]. ועיי בזה בהלכות מצויות לימי התעניות – גליון שי"ב.

עליה לתורה למי שאינו מתענה

י"א שאף הרשאי לאכול בת"ב יכול לעלות לתורה. [ח"ת"ס (סי' קנז)]. וי"א שאינו עולה. [רע"א (ק' סי' כד)]. ועכ"פ במקום שהחולה אכל פחות פחות מכשיעור בכלל מתענה הוא ועולה לקרה"ת. [מרחשת (ח"א סי' יד אות ז) והגרשז"א זצ"ל (שנמ"א סי' תקנט סי"ק ב) וסי' תר"ט סי"ק טו ושש"כ פל"ח הגה קכב)].

עליה לתורה לנער בר מצוה בת"ב

נער שנעשה בר מצוה בת"ב נכון לקרותו עליה בקריאת התורה שבתפילת מנחה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות ח ובגה ג' 9) כיון שיש שמחה בעליה זו והאב מברך אחריה ברוך שפטרנו].

אבל לעלות לתורה

מותר לאבל לעלות לתורה בת"ב. [שע"ת (סי' תקנד אות א)]. אלא ש"י"א שבתפלת מנחה לא יעלה (כיון שאין אומרים קינות אין עליו לצאת לביה"כ, עיי"ש)]. [כה"ח (סי' תקנט אות נו)].

ברכת הגומל

אין לברך ברכת הגומל בת"ב. [עיי' בשד"ח (מע' בהמ"צ סי' ב' אות ג)]. ובכה"ח (סי' תקנט אות לח) כתב שאין מן הראוי לברך ביום זה לפני קהל ועדה ברכת הגומל. וכן פסק האור לציון (פכ"ה אות ד) שאין לברכה].

הכנות לצורך מוצאי ת"ב

כיבוד הבית והצעת המיטות

אין מציעין המטות ואין מכבדין את הבית קודם חצות. [ערוה"ש (סי' תקנד אות כא)]. ויש הנוהגים בעדות המזרח ששוטפים ומסדרים את הבית בת"ב אחר חצות סימן שמתכוננים לגאולה. [מועד לכל חי (פלאגי סי' י אות פז) ובמבית לוי (עמי מט) כת' שאין זה מנהג בני אשכנז].

שטיפת כלים

אין להדיח ולשפשף הכלים בליל ת"ב. [מקור חיים (ססי' תקנז)]. [ועי"כ יש להזהר בת"ב החל במוצ"ש שלא לשטוף הכלים שנתרו מסעודות שבת, אלא ישרה אותה במים בלבד].

הכנת מזוודות והפציע לצורך מוצאי ת"ב

אין להתעסק באריות חפצים וארגון נסיעה לצורך מוצאי ת"ב (כגון בחורי ישיבות החוזרים לביתם מוצאי ת"ב). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו סוף הגה 45)].

מוצאי תשעה באב

נטילת ידים לאחר הצום

יש לנטול ידים אחרי הצום גי"פ לסירוגין עד סוף הפרק. [לוח אר"י והגרשז"א זצ"ל (שם הגה 15)].

בשר ויין

לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד וכן הדין בבשר ויין. [שו"ע (סי' תקנא סעי' ד) ומ"ב (סי"ק לו)]. מ"מ יש מבני ספרד שנוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. [כן משמעות השו"ע (סי' תקנא)]. וכ"כ האור לציון (חי"ג פכ"ט אות כז) שכן יש לנהוג. ועיי במועד לכל חי (פלאגי סי' י אות צב). אולם עיי בבאי"ח (דברים טו) שהיו רגילים לאכול בשר מליל עשירין. [ומנהג בני אשכנז להחמיר עד חצות היום. [רמ"א (שם)].

רחיצה, תספורת, כיבוס ושאר דיני אבלות

מנהג בני אשכנז שלא לרחוץ במרחץ ולספר ולכבס עד חצות יום עשירי. [מ"ב (שם סי"ק ג)].
יולדות

יולדות הצמות יכולות לאכול בשר ולשתות יין בעשירי באב בפרט בת"ב נדחה. [שע"ת (סי' תקנח סי"ק ב) וכה"ח (אות יא)].

רחיצה בבית ובצוננים

רחיצה בסורה היא אפי' בבית (ולאו דוקא במרחץ). [הגר"י"ק זצ"ל (קעי"מ פי"ח הגה מא)]. ועיי בתשובות והנהגות (חי"ב סי' רס) ובנטעי גביראל (פכ"ה אות א)]. ורחיצה בצוננן מותרת מיד לאחר ת"ב. [כן משמע מהמקור חיים (שם)]. ודעת בעל השבה"ל (מבית לוי בהמ"צ עמי לט) להחמיר אפי"כ חל ת"ב ביום ה'.

מצטער מהמת מניעת הרחיצה

מי שמניעת הרחיצה גורמת לו צער ראשי להתרחץ. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד הגה כו)].

שמיעת שירים

נוהגים שלא לשמוע כלי שיר עד חצות היום. [עיי במ"ב (סי"ק ב וג)].

הפירה

תפירת בגדים מותרת מיד אחר ת"ב, כי אין מפורש בפוסקים לאסור בזה. [בעל האג"מ (שמעתא דמשה עמי תלו)].

ברכת שהחיינו

הנוהגים להחמיר שלא לברך שהחיינו מ"י? בתמוז ראוי שלא לומר שהחיינו אף ביום עשירי (בלילה וביום, ולבני אשכנז ביום עד חצות). [כה"ח (סי' תקנח אות ח)].

משא ומתן של שמחה

משא ומתן מותרת לגמרי מיד במוצאי ת"ב. [הגר"י"ק זצ"ל (שבת חי"ב עמי שח)].

טוב לנהוג פרישה בליל יו"ד אם לא בליל טבילה או יוצא לדרך או בא מן הדרך. [מ"ב (סי"ק ב)]. ולענין שבת שחל בו ת"ב, עיי מש"כ בגליון רע"ד].

חל ת"ב ביום המישוי

כשחל ת"ב ביום ה' שאז יום עשירי הוא ער"ש מותר לרחוץ במרחץ ולספר ולכבס לכבוד שבת. [מ"ב (סי"ק ג)]. וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (הגה כז) שמותר אף כיבוס, דלא כלוח אר"י שתי' שנוהגים איסור בכיבוס, עיי"ש].

שלא לצורך שבת

י"א שמסתבר כשחל ת"ב ביום ה' דברים אלו מותרים רק לצורך שבת. [כן משמע מלשון הפוסקים שהתירו לכבוד שבת. וכ"כ הגרשז"א זצ"ל (שם)]. אלא דיש לדחות שהתירו ע"מ שיהיו פנוים לצורכי שבת. [ומ"מ בכיבוס במכונת כביסה, אפשר להוסיף גם כביסה שלא לצורך שבת. [הגרשז"א זצ"ל (שם)]. וי"א שהתירו דברים אלו אף שלא לצורך שבת, אלא שכביבוס אפשר להקל מהלילה וכתספורת ורחיצה מהבוקר. [הגר"י"ק זצ"ל (קעי"מ פי"ח הגה מב) דכיבוס מותר לכתחלה בלילה לכבוד שבת כיון שתקנת עזרא לכבס ביום חמישי, וממילא מותר גם מה שא"צ לשבת משום שבכה"ג לא גזרו, אבל אסור להתרחץ ולהסתפר עד הבוקר, אבל בבוקר מותר אף שלא לצורך שבת משום שאין זה אלא מנהג ובערשי לא נהנו איסור משום כבוד שבת וממילא מותר בכל ענין]. לצורך שבת ניתן להקל אף בענין רחיצה ותספורת מהערב. [מחזה אליהו (סי' פו)]. ולבישת בגדים מכובסים מותרת מהיום לכבוד שבת או לאחר חצות אף שלא לצורך שבת. [הגר"י"ק זצ"ל (שם)].

קידוש לבנה

טעימה לפני קידוש הלבנה

לפני שמקדש הלבנה צריך לטעום ממאכל. ואם בידו לקדש הלבנה בצבור יכול לקדש עמהם אף שלא טעם משום ברוב עם עם הדרת מלך. [מ"ב (סי' תכו סי"ק יא) ושעה"צ (אות ט)].

לבישת נעלים

במוצאי ת"ב צריך ליזהר שלא לקדש בלי מנעלים. [מ"ב (סי' תכו סי"ק יא)]. וגם ההולכים בנעלי גומי וכדו' עליהם להחליף נעלים קודם קידוש לבנה, ולא רק הנוהגים ללכת יחף. [הגר"י"ק שליט"א (אשי ישראל פי"מ הגה נא)].

שירת טובים מאורות

י"א שמי שנוהג לקדש הלבנה אחרי ת"ב יכולים לשיר הפזמון "טובים מאורות". בפרט במוצאי ת"ב נדחה. [עיי בזה מש"כ בהלכות מצויות לתעניות – גליון שי"ב].

להאזנה לשיעורי בעמח"ס שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיור 073-295-1244

להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות יש לשלוח דוא"ל למערכת: amikta@amikta.co.il

© **שמעתא עמיקתא – לרפו"ש של הנה דינה בת צירל בתושח"י –** לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503